

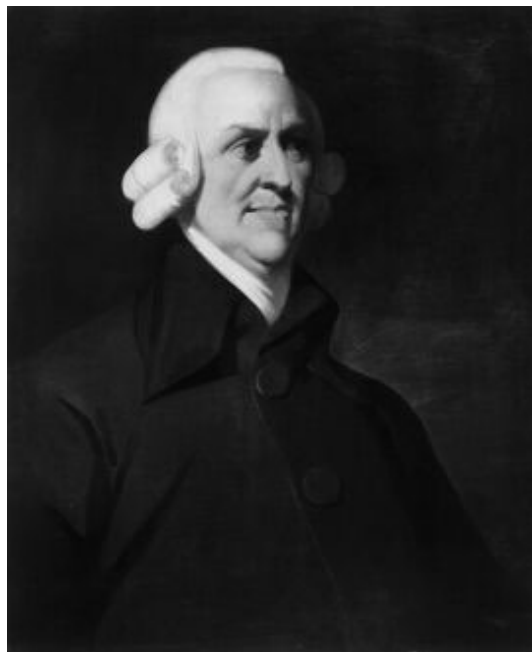
Liberalismen

Den ældste ideologi er liberalismen, der opstod under den industrielle revolution. I England udviklede liberalismen sig i høj grad til at være en økonomisk anskuelse, hvor borgerskabet så kræfternes frie spil som vejen til udvikling og velstand. Den skotske professor Adam Smith (1723-1790) skrev i 1776 bogen *Nationernes Velstand*, der regnes som den klassiske liberalismes bibel. Adam Smith var en stor tilhænger af frihandel og gik dermed til angreb på den gammeldags merkantilisme, hvor den hjemlige produktion blev beskyttet af høj importtold. Men liberalismen var også et angreb på enevælden og godsejerne, der ikke var interesseret i forandring. Dette kom til udtryk under den franske revolution. Liberalismen prægede borgerskabet i enevældens Frankrig, og med den franske revolutions parole om Frihed, Lighed og Broderskab slog den politiske liberalismen for alvor igennem. Den politiske liberalisme udtrykte borgerskabets ønske om at blive befriet fra enevældens snærende bånd og begrænsninger og få andel i den politiske magt. Der tales således om den økonomiske liberalisme og den politiske liberalisme; fælles for begge er det latinske ord "liber", der betyder fri, og frihed er liberalismens nøgleord.

Den økonomiske liberalisme

De tre britiske nationaløkonomer, Adam Smith, Thomas Malthus og David Ricardo skabte i perioden 1770-1830 det teoretiske fundament for den klassiske liberalisme. De var virksomme under den industrielle revolution i England, og derfor tog de udgangspunkt i økonomien og de forhold, der betingede økonomisk vækst.

Adam Smith kritiserede merkantilismen, der prægede enevældens Europa, og som gik ud på, at kongen og staten skulle kontrollere produktion og handel. Dette medførte ofte en stærk protektionisme, hvor landene gemte sig bag høje toldmure. Adam Smith mente, at hvis mennesker i frihed fik lov at arbejde ud fra egen interesse, så ville produktionen stige til glæde for hele samfundet.

Adam Smith (1723-1790)

De statslige monopoler og lavsvæsenets snærende bånd skulle erstattes af næringsfrihed, hvor alle, der ønskede det, kunne give sig i kast med det arbejde han ønskede. Med fri konkurrence ville markedet regulere sig selv, og de bedste producenter overleve. Dette var i sidste ende til glæde for alle samfundsborgere, idet forbrugeren kunne være sikker på at få den bedst mulige vare til den billigste pris.

Udbud og efterspørgsel af varer var for Adam Smith en økonomisk naturlov, der sikrede, at de rigtige varer blev produceret i den rigtige mængde. Hvis udbuddet af en vare blev for stort i forhold til efterspørgslen, ville varens pris falde og tvinge producenten til at skære produktionen ned. Hvis efterspørgslen derimod var større end udbuddet af varer, ville prisen stige og give producenten incitament til at øge produktionen. Derved var det markedet, der bestemte produktionen, og det liberale økonomiske system kaldes derfor for markedøkonomi.

I *Nationernes Velstand* slog Adam Smith fast, at arbejde var kilden til velstand, og at en nations velstand skulle måles på, hvor meget arbejde den udførte.

Ifølge denne tankegang havde jorden eller andre råstoffer ikke nogen værdi i sig selv, først når det blev forarbejdet, blev det værdifuldt. En vares sande pris blev derfor bestemt ud fra det arbejde, der var lagt i forarbejdningen. Såfremt udbud og efterspørgslen harmonerede, ville varens pris ligge og svinge omkring varens sande pris (Smith kaldte det den naturlige pris).

I det liberale samfund skulle statsmagten ikke blande sig i det økonomiske liv, hvilket var et brud med enevælden og den merkantilistiske tankegang. Hvis samfundet lod fabrikanter, handlende og arbejdere passe sig selv, ville de skabe størst muligt udbytte, der i sidste ende ville være til gavn for hele samfundet, idet der blev skabt harmoni mellem behov og tilfredsstillelse.

Ifølge Smith ville individets egoistiske handlinger i et selvregulerende marked medføre harmoni og orden. Han mente, at den, der ikke kunne klare sig i konkurrencen, blot var kommet på sin forkerte hylde. Den fri konkurrence ville som en usynlig hånd sørge for, at han fandt til sin rette plads, og derved ville samfundets goder fordeles ligeligt mellem borgerne. Den fri konkurrence ville ikke betyde større sociale problemer eller ulighed.

I takt med den industrielle revolutions udvikling, der medførte stor social ulighed, var Adam Smiths elever Thomas Malthus og David Ricardo knap så optimistiske som Smith. De så problemet med en kraftige befolkningstilvækst, der ikke kunne brødfødes af fødevareproduktionen.

